

Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması

Nurettin Gülmez*
ORCID: 0000-0002-4530-0491

Arife Cibil Yıldırım**
ORCID: 0000-0002-3434-5723

Öz

Uluslararası ve ulusal şartların değişmesi yanında, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile başlayan tartışma, çok partili hayata geçişi hızlandırmıştır. Önce muhalefet partileri ortaya çıkmış ve arkasından iktidar-muhalefet tartışması başlamıştır. Bu ortamda Türkiye’de, farklı fikir akımları da taraftar bulmuştur. Bunlara arasında milliyetçilik ve komünizm, ilk dikkat çekenler olmuştur. Çalışmanın konusu olan Hasan Âli Yücel-Kenan Öner davası da 1944’teki Irkçılık-Turancılık davasının bir uzantısı şeklinde gelişmiştir. 1944’te milliyetçiliğin önde gelen isimleri yargılanmıştır. 1947’de ise komünizm ve Köy Enstitüleri üzerinden dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve Kenan Öner mahkemeleşmiştir. Dönemin İçişleri Bakanının Meclis konuşması ile başlayan tartışma, basın üzerinden yayınlanan açık mektuplar ile alevlenmiş, hakaret davasına dönüşmüş ve sonunda siyaseti, memleketi ve basını uzun süre meşgul eden bir yangın halini almıştır. 17 Nisan 1947’de başlayan dava 19 Kasım 1947’de sona ermiş ve Kenan Öner suçsuz bulunmuştur. Davanın temyize götürülmesi ile uzayan süreç, 22 Aralık 1949’da tamamen sona ermiştir. Mahkeme aşaması basında geniş yankı bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hasan Âli Yücel, Kenan Öner, Komünizm, Irkçılık, Turancılık, Köy Enstitüleri

Gönderme Tarihi: 12/07/2021

Kabul Tarihi:21/10/2021

* Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Öğretim Üyesi, Manisa-Türkiye, gulmeznurettin@gmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi,Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Manisa-Türkiye arifecibil@hotmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Gülmez, Nurettin- Yıldırım, A. Cibil, “ Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması.” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8-3, 2021, ss.1422-1454.

Reflection Of Hasan Âli Yücel and Kenan Öner's Case On The Turkish Press

Nurettin Gülmez*
ORCID: 0000-0002-4530-0491.

Arife Cibil Yıldırım**
ORCID: 0000-0002-3434-5723

Abstract

With the change in international and national conditions, the debate that began with the Farmer Grounding Law (FGL) accelerated the transition to a multi-party system in Turkey. First of all, opposition parties emerged, and then the debate between government and opposition began. In this heightened political atmosphere, different movements of thought also gained supporters in Turkey. Nationalism and Communism were the first to draw attention to these movements. The case between Hasan Âli Yücel and Kenan Öner (Yücel-Öner case) developed as an extension of the Racism-Turanism case of 1944. In 1944, the leading figures of nationalism were tried. In 1947, the then Minister of National Education Hasan Âli Yücel and Kenan Öner ended up in court over Communism and the Village Institutes. The debate, which began with the speech of the Minister of the Interior in the parliament, gradually harshened through open letters published in the press. It turned into a defamation case and eventually became a critical problem that occupied politics, the country, and the media for quite some time. The action that began on April 17, 1947 was closed on November 10, 1947 and Kenan Öner was found innocent. The process, however, continued due to the appeal of the case, and did not end wholly until December 22, 1949. The court case received widespread coverage in the press.

Keywords: Hasan Âli Yücel, Kenan Öner, Communism, racism, Turanism, Village Institutes

Received Date: 12/07/2021

Accepted Date: 21/10/2021

* *Professor, Celal Bayar University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Faculty of History of the Republic of Turkey, Manisa-Turkey, gulmeznurettin@gmail.com*

** *Master's Degree Student, Manisa Celal Bayar University, Department of History, Manisa-Turkey arifecibil@hotmail.com*

You can refer to this article as follows:

Gülmez, Nurettin- Yıldırım, A. Cibil, “ Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması.” *Academic Journal of History and Idea*, 8-3, 2021, pp.1422-1454.

Отражение дела Хасана Али Юджель-Кенана Энера в турецкой прессе

Нуреттин Гюлмез*
ORCID: 0000-0002-4530-0491.

Ариффе Джибил Йлдырым**
ORCID:0000-0002-3434-5723

Резюме

Помимо изменения международных и национальных условий, дебаты, начавшиеся с принятия Закона о землепользовании фермера, ускорили переход к многопартийной жизни. В этой среде различные течения мысли также нашли сторонников в Турции. Среди них первыми привлекли внимание национализм и коммунизм. Дело Хасана Али Юсель-Кенан Онер, которое является предметом исследования, также развивалось как продолжение дела о расизме и туранизме в 1944 году. В 1944 году перед судом предстали видные деятели национализма. В 1947 году министр национального образования Хасан Али Юсель и Кенан Онер предстали перед судом за коммунизм и деревенские институты. Судебный процесс, начавшийся 17 апреля 1947 года, завершился 19 ноября 1947 года, и Кенан Онер был признан невиновным. Судебный этап получил широкий резонанс в прессе.

Ключевые слова: Хасан Али Юсель, Кенан Онер, коммунизм, расизм, туранизм, деревенские институты.

Получено: 12/07/2021

Принято: 21/10/2021

* *проф. Доктор, Университет Маниса Джелал Баяр, факультет искусств и наук, исторический факультет, Маниса-Турция, nurettin.gulmez@cbu.edu.tr.*

** *Аспирант, Институт социальных наук Университета Маниса Джелал Баяр, Маниса-Турция, arifecibil@hotmail.com*

Ссылка на статью:

Gülmez, Nurettin- Yıldırım, A. Cibil, “ Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması.” *академическая история и мысль*,8-3, 2021, сс.1422-1454.

Giriş

1940'lı yıllar hem Türkiye hem de Avrupa açısından siyasi, iktisadi ve toplumsal huzursuzluk ve kargaşanın hâkim olduğu yıllardır. İnkılaplarını toplumsal düzeyde yerleşik hale getirmeye çalışan Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa'da yaşanan karmaşadan etkilenmemek için çaba sarf etmiştir. Avrupa'da ise iktidara gelen faşist liderlerin tedirginliği yaşanmaktadır. Türkiye açısından çok sıkıntılı bir süreç olan bu yıllar, savaşa girilmeden atlatılmıştır. Bu esnada ortaya çıkan bir takım düşünce akımları toplumu etkilemiştir. Bu düşünce akımlarından milliyetçilik ve komünizm, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Türkiye'nin gündemini fazlaca meşgul etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve İtalya'nın başarılı olduğu dönemlerde milliyetçilik, inisiyatifin Rusya'nın eline geçtiği dönemlerde de komünist akımlar güçlenmiştir. Komünizmi tekrar gündeme getiren ise dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer olmuştur. 29 Ocak 1947'de TBMM'de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılan araştırmaları açıklarken bu konuşmada Mareşal Fevzi Çakmak'ın adı geçmiştir.¹ Adı geçmeyen fakat söz edilen eski bir Milli Eğitim Bakanı da komünist olmak ve komünistleri himaye etmekle suçlanmıştır. Bunun üzerine Hasan Âli Yücel, açık mektuplar yayınlarak bu bakanın kim olduğunu sormuştur. Bu sorular üzerine Mareşal Fevzi Çakmak suskunluğunu korumuş, mecliste herhangi bir cevap vermemiştir. Ankara da yayınlanan bir gazeteye demeç vermekle yetinmiştir. Bu sorulara Demokrat Parti İstanbul İl Başkanı Kenan Öner “*Evet, o Maarif Vekili sizsiniz..*” diyerek cevap vermiştir.² İşte bundan sonra yaşanan tartışma üzerine Hasan Âli Yücel, Kenan Öner hakkında hakaret davası açmış. Böylece Türk siyasetini, yargısını ve basını uzun süre meşgul edecek olan “hakaret davası” başlamıştır.

17 Nisan 1947'de başlayan dava 19 Kasım 1947'de sona ermiştir. Davanın temyize götürülmesi ile uzayan süreç 22 Aralık 1949'da tamamen sona ermiştir. Toplamda 18 duruşma yapılmıştır.

Duruşmalar incelendiğinde genel olarak üç konu üzerinde durulduğu görülmüştür. Bunlar:

- a) Komünistliği ve komünistleri himaye,
- b) Adalete yolunu şaşırtmak,
- c) İşkence yaptırmak (İrkçılık Turancılık davası)

¹ Hür, 8 Şubat 1947, S.2, s.1.

² Yeni Sabah, 11 Şubat 1947, S.3036, s.1.

1.Davanın Açılması

1.a. Hasan Âli Yücel'in Davayı Açma Nedenleri

Genel hatları kısaca açıklanan davanın açılma nedenleri Hasan Âli Yücel için farklı Kenan Öner için farklı bir mahiyet arz etmektedir. Hasan Âli Yücel açısından davanın açılma nedeni: Eski İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Büyük Millet Meclisi'nde Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılan araştırma ve kovuşturmalardan bahsederken ismi geçen Mareşal Fevzi Çakmak, Genel Kurmay Başkanı olduğu dönemde komünizm ile mücadele ederken yaptıklarını şu şekilde özetlemiştir:

*“Ben daha iş başında iken eski bir Milli Eğitim Bakanının bu faaliyeti destekleyen hareketinden dolayı Hükümeti resmen ikaz ettim. Kimse kulak asmadı ve sonra da Hamidiye Köy Enstitüsündeki komünist yuvasından bahsettiler.”*³

Bu satırları okuyunca Mareşal Fevzi Çakmak'a açık bir mektup yazarak *“Komünist faaliyetlerini destekleyen eski bir Milli Eğitim Bakanının kendisi mi olduğunu ve o komünistlerin kim?, faaliyetlerinin neler olduğunu, hükümette bu hususta kimi ikaz ettiğini,*⁴ sorduğunu belirtmiştir. Cevap alamaması üzerine ikinci açık bir mektup daha yazmıştır, İthamların millet önünde açıklanmasını bir zorunluluk olarak görmüştür. Fakat açık mektuplarına cevap alamamıştır.

O günlerde Yeni Sabah Gazetesinde “Evet, O Maarif Vekili, sizsiniz...” başlıklı Kenan Öner tarafından yazılmış açık bir mektup yayınlanmıştır.⁵ Kenan Öner'in açık mektubundan sonra Hasan Âli Yücel, hakaret davası açmaya karar vermiştir. Yücel'e göre şikâyetin konusunu, bu açık mektup ve mektupta yazılan hakaretler oluşturmaktadır.

1.b.Kenan Öner'e Göre Davanın Açılma Nedeni

Kenan Öner ise davanın başlangıcını şöyle ifade etmektedir:

*“Davayı açma nedenim siyaset ve parti zihniyetine sığacak dar bir mahiyete haiz değildir. Benim görüşlerime göre” “bu dava parti kavgası yahut şahıslar mücadelesi değil, doğrudan doğruya bir rejim meselesi, bir Anayasa davasıdır”*⁶ demiştir. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in komünist faaliyetlerle ilgili beyanı ortaklıkta dolaşırken CHP'nin bütün yayın araçlarında Mareşal hakkında yazılar yayınlanmakta idi. Şiddeti gittikçe artan saldırılar

³ H. Â. Yücel, *Davam*, İş Bankası Kültür Yayınları, (Ed. Ali Alkan İnal), 2.b, İstanbul 2019, ss. 3-4.

⁴ H. Â. Yücel, *a.g.e*, ss. 3-4.

⁵ H. Â. Yücel, *a.g.e*, ss. 3-4.

⁶ Kenan Öner, *Öner ve Yücel Davası I*, Kenan Matbaası, 2.b, İstanbul 1947, s.3.

karşısında Mareşal de müdafaa hakkını kullanarak hakikati açıklığa kavuşturmak için gazetelere verdiği beyanatla şöyle izah etmiştir.

“Ben komünistliği bu memleket için muzır telakki edenlerdenim. Onun için komünistler ordu ve donanmaya sokulmak istedikleri zaman şiddetli hareket ettim. Halk Partisi mensuplarından birçok hatırlı zevatın tavassutuna rağmen ısrar ettim. Fakat onlar Şefik Hüsnü’ye parti kurmak salahiyetini ve 34 müseccel komüniste de amelenin, işçinin önüne geçerek rehberlik etmek imkânını sağladılar. Ben daha iş başında iken eski bir Milli Eğitim Bakanının bu faaliyeti destekleyen hareketinden dolayı hükümeti resmen ikaz ettim. Kimse kulak asmadı ve sonra da Hamidiye Köy Enstitüsü’ndeki komünist yuvasından bahsettiler.”⁷

Bu satırları okuyan Hasan Âli Yücel, neşrettiği açık mektupta Mareşal’e bahsettiği bakanın kendisi mi olduğunu, desteklenen komünistlerin kimler olduğunu ve kimleri ikaz ettiğini sormuştur. Mareşal’in cevap vermemesinden şikâyetle, Ankara radyosunda okuduğu açık mektup ile Kenan Öner’i dava ettiğini duyurmuştur. İsteğinin, gerçeğin meydana çıkmasını görmek ve devlet adamları hakkında asılsız söylentileri yayanların, Türk adaleti önünde hesap vermesini sağlamak olduğunu belirtmiştir.⁸ İşte bu gerekçelerle “Kenan Öner-Hasan Âli Yücel Davası” başlamıştır. Mareşal Fevzi Çakmak ve Hasan Âli Yücel arasında olması gereken dava, konuya Kenan Öner’in dâhil olmasıyla farklı bir şekilde başlamış ve devam etmiştir.

2.Duruşmalar

Davanın ilk duruşması 17 Nisan 1947’de yapılmıştır. Dava basında büyük ilgi uyandırmış, 18 Nisan’da çıkan gazetelerin bazılarında ilk sayfada “Hasan Âli Yücel – Kenan Öner Davası Başladı”⁹, “Hasan Âli Yücel’in Açtığı Davaya Dün Başlandı”¹⁰, “Hasan Âli-Kenan Öner Davası Başladı”¹¹, “Hasan Âli Yücel Kenan Öner Davası Başladı”¹² başlığı ile duyurmuşlardır. Haberlerin içeriğinde Kenan Öner ve Hasan Âli Yücel’in davayı açma nedenleri vurgulanarak, savunmalarına yer verildiği görülmüştür. Kalabalık bir hukuk fakültesi öğrencisinin de davayı izlemek için mahkeme koridorlarını doldurması davanın toplumda uyandırdığı etkiyi gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Kenan Öner savlarını ispat etmek istediğini söylemiştir. Hasan Ali Yücel’in mebus olduğu için, bu durumu suiistimal ederek hatıra gelen tüm fesatlığı yapabildiğini, bunu kabul edemeyeceklerini, Türk

⁷ K. Öner a.g.e., s10.

⁸ K. Öner a.g.e., s.15.

⁹ Cumhuriyet, 18 Nisan 1947, s.1.

¹⁰ Vakit, 18 Nisan 1947, s.1.

¹¹ Akşam, 18 Nisan 1947, s.1.

¹² Ulus, 18 Nisan 1947, s.1.

adaletinin buna müsaade etmeyeceğini ve adalete güvendiğini belirtmiştir. Hasan Âli Yücel'in avukatı Bülent Nuri Esen müvekkili için yapılan komünist suçlamasının hakaret olduğunu iddia etmiştir.¹³

2.a.Komünistliği ve Komünistleri Himaye

Davanın duruşmaları boyunca Komünistliği ve komünistleri himaye iddiası tekrar etmiştir. Bu nedenle her duruşmayı tarih tarih verip tekrara düşmemek için en çok öne çıkan konulara yer verilmiştir.

Komünistliği ve komünistleri himaye iddialarının dayandırıldığı gelişmeler şöyle sıralanabilir.

- a) Sabahattin Ali'nin Nihal Atsız aleyhine dava açılmasını teşvik etmek.
- b) Komünistleri desteklemek ve korumak için Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarında istihdam etmek ve kadroları komünistlerle doldurmak.¹⁴
- c) Köy Enstitülerini komünist yuvası haline dönüştürmek.

Sabahattin Ali'nin Nihal Atsız Aleyhine Dava Açılmasını Teşvik Etmek

Dava iki öğretmen arasında ortaya çıkmıştı: Özel Boğaziçi Lisesi öğretmenlerinden Nihal Atsız, Orhun adlı bir dergi çıkarmakta idi. Bu derginin 01.03.1944 tarihli on beşinci sayısında Nihal Atsız'ın Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı açık mektupta ülkenin düşmanı olan solcu düşüncelerin açık ya da örtülü propagandasının yapıldığı ileri sürülmüştür. 01.04.1944 te yazılan ikinci mektupta ise Anayasa gereğince komünizmin Türkiye'de yasak olduğu, komünistlerin kendilerini halkçı yurtseverler olarak tanıttıkları, en büyük düşmanları olan milliyetçilere de ırkçı diye saldırdıklarını belirtilerek, ilk örnek olarak Sabahattin Ali'den söz edilmiştir. Onu tanıyan herkesin komünistliğini bildiğini yazmıştır.¹⁵

Bu yazılar neticesinde Nihal Atsız görevinden alınmıştır. Sabahattin Ali de Nihal Atsız hakkında yayın yoluyla hakaret suçundan dava açmıştır. Irkçılık Turancılık davası sanıklarından olan Orhan Şaik, mahkemedeki şahitliği esnasında bu konuya da değinmiş aşağıdaki ifadeyi vermiştir.

8 Mayıs'ta yapılan duruşmada "Sabahattin Ali, bana eğer Hasan Âli ile Falih Rifki ısrar etmeselerdi Nihal hakkında dava açmayacaktım" dediği yönünde şahitlik etmiştir.¹⁶

¹³ Cumhuriyet, 18 Nisan 1947, s.1.

¹⁴ Hasan Âli Yücel, *Davalar ve Neticeleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, (Ed. Ali Alkan İnal), İstanbul, 2011, s.7.

¹⁵ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi 1939-1945*, Kalite Matbaası, İstanbul, 1974, ss.245-247.

¹⁶ Cumhuriyet, 8 Mayıs 1947, s.1; *Vakit*, 8 Mayıs 1947, s.2.

Komünistliği Müdafaa ve Hamiliğini Yapmak

Kenan Öner, Yücel'i komünistleri müdafaa etmek ve hamiliğini üstlenmek ile itham eden ilk kişinin kendisi olmadığını belirtmiştir. Orhun Mecmua'sını işaret ederek 1 Nisan 1944 tarihli sayısına müracaat edilmesini istemiştir.¹⁷

Sabahattin Ali ile Nihal Atsız arasında açılan ve bilahire İstanbul Sıkı Yönetim Mahkemesine intikal eden dava sırasında Sabahattin Ali'yi himaye edebilmek için milliyetçi gençlerin işkenceler altında ezilmesine göz yumulduğu da iddia edilmiştir.¹⁸

Kenan Öner'in işaret ettiği Orhun Mecmuasına baktığımızda ise Nihal Atsız'ın dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı açık mektupta özetle şunlar görülmektedir.

Orhun Mecmuas'nda komünistlerin Halk Partisi'nin halkçılığını alıp kendilerini halkçı yurtseverler olarak ortaya çıkardıkları belirtilmiştir. Komünistler ve komünizm aleyhtarı olanlar sinsi sinsi mühim mevkilere gelerek, tuttukları köprübaşlarından Türkiye'yi tahrip etmek için şiddetli bir taarruza geçtiklerinden bahsedilmiştir. Devlet kadrolarındaki komünistler arasında eğitim sahasında olan komünistler, Dil Kurumunda üye ve Ankara'daki Devlet Konservatuarı öğretmenlerinden Sabahattin Ali, Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi doçenti Pertev Naili Boratav, Pedagoji Enstitüsü başkanı Sadrettin Celal, Ankara Dil Kurumu üyesi Ahmet Cevat sayılmıştır. Bu kişilerin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli'nin şahsi sempatisi sayesinde rahatça yaşadıkları belirtilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'na düşen görevin öğrenci olsun, öğretmen olsun komünistlerden temizlemesi olduğu ifade edilmiştir.¹⁹

Bu durum öyle bir hâl almıştır ki, Irkçılık Turancılık sanıkları, Yücel-Öner davasında tanık sandalyesinde yerlerini almışlardır. Kenan Öner de davasını; bu tanıklar, komünizm ve işkence üzerine oturtmuştur. Sanki hakaret davasını açan Hasan Âli Yücel değilmiş gibi Hasan Âli de sanık sandalyesine oturtulmuş, kendisini savunmak zorunda bırakılmıştır Kenan Öner'in ithamları karşısında Hasan Âli Yücel, "Davam" kitabını yazmıştır. Bu kitapta kendisine isnat edilen suçlamalar için uzun uzun açıklamalarda bulunmuştur. Orhun Mecmuasında zikredilen konu ile ilgili olarak kitabında şu bilgilere yer vermiştir.

"Bakanlığımızı komünist yatağı.." haline getirdiğimiz zikrolunuyor. Konu, 1944'teki Nihal Atsız meselesine intikal ediyor. Milliyetçi Atsız aleyhine, komünist Sabahattin Ali'nin dava açması yönünde teşvik ettiğim ayrıca da avukat bile bulduğum söyleniyor."

¹⁷.K. Öner a.g.e., s.18.

¹⁸ A.g.e., s.11.

¹⁹ Nihal Atsız, "Başbakan Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup", *Orhun Mecmuası*, S.1, 1944, ss.1-6.

*Komünistliğin ölçüsü nedir? Ben komünist miyim? Komünistleri destekler miyim?”*²⁰
Cumhuriyet gazetesinin 18 Nisan tarihli nüshasında;

Komünistlere hamilik etmek, polise bazı vatandaşlar hakkında vur emri vermek adli tahkikatı istediği şekle sokmak, 23 vatandaşı işkenceler altında ezdirmek gibi fiiller isnad edildiğini anlatarak şunları belirtmiştir:

*“Vatandaşlara dilediklerini keyfi suretle yapmaya müsaade verilmesi devletin yok olması demektir, dedi. Sovyet bir vatandaşa komünist demenin hakaret sayılamayacağını, ancak diğer memleketlerde komünistlerin Sovyetler emrinde çalışması hasebiyle böyle bir isnadın hakaret olduğunu anlatarak, ortada bir hakaret suçu vardır ve caiz olan neviden değildir.”*²¹ Akşam gazetesi, Cumhuriyet gazetesinde yer alan bilgilere ilave olarak; *“Stalin Yoldaş’ın işaret ettiği demokrasi ve hürriyet yolunu bunda müdafaa edenler ya bahtsız kimselerdir yahut çok kurnaz kimselerdir. Üstad Kenan Öner’in makalesini okuyanlarda müvekkilim için her halde vay canı, vay canavar iddiaları yükselmiştir”*,²² haberi yer almaktadır.

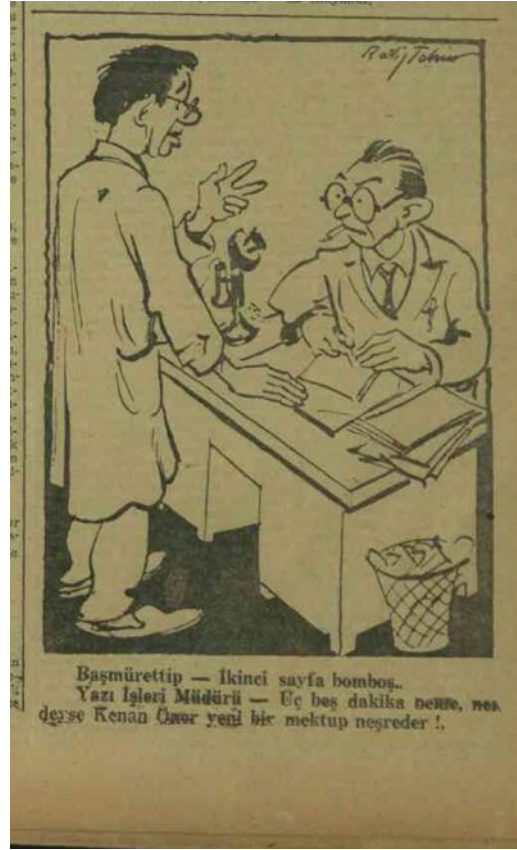
Vakit gazetesi ise; Kenan Öner iddiaların da Hasan Âli Yücel’in memuriyetini icraya ve memuriyet nüfuzunu kötüye kullandığına temas ettiğini kaydederek şunları ilave ediyordu: *“Hasan Âli Yücel Maarif Vekili olmasaydı, bu gibileri umum müdür, profesör, doçent, Talim Terbiye Heyeti azası tayin ettirmek şöyle dursun bir kapıcı dahi olamaz, bakanlık tahsisatından para veremez, Milli Eğitim teşkilatına tavsiye edemez. Bazı gençler hakkında açılan hazırlık tahkikatında zabıta ile teşrikimesai edemezdi.”*²³

²⁰ H. A.Yücel, *a.g.e.*, ss.5-6.

²¹ Cumhuriyet, 18 Nisan 1947, s.4.

²² Akşam, 18 Nisan 1947, s.2.

²³ Vakit, 18 Nisan 1947, s.5.

*Karikatür-1: Kenan Öner'in her gün neşrettiği mektuplara atıfta bulunulmuştur.**

Ulus gazetesinde duruşma şu satırlarla verilmiştir: “Hasan Âli Yücel adına müdahil avukat Bülent Esen’in sunduğu dilekçe okundu. Bu dilekçede; bilhassa Kenan Öner’in açık mektubunda Hasan Ali Yücel’i komünistleri himaye eden, Milli Eğitim Bakanlığını komünist yatağı haline sokan, 23 gence İstanbul’da sıkıyönetim komutanlığında engizisyon mahkemelerine rahmet okutacak derecede işkence yaptıran maarif vekili olarak tavsif edildiği”²⁴ belirtmekteydi. İlk duruşma Kenan Öner’in isnatları ve Bülent Nuri Esen’in cevapları ile noktalanmıştır.

Davanın ikinci duruşmasında tanıklar dinlenerek Hasan Âli Yücel’in komünist olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. 26 Nisan’daki duruşmada Kenan Öner otuz maddelik bir dilekçeyi yargıca sunmuştur. Dilekçede İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM’den resmi evrakların celbi istenmektedir. İstenen belgeler arasında Hamidiye Köy Enstitüsü’nde vuku bulan komünistlik hadisesinin cereyan şekli, Hasan Âli Yücel hakkında parti grubunda vuku bulan münakaşanın mahiyeti, Maraş Milletvekili Emin Soysal’ın meclisteki beyanatının tam metni, Yurt ve Dünya Mecmuasının kimler tarafından tavsiye olunduğu ne kadar sayı alınarak nerelere dağıtıldığı, Hasan Âli Yücel’in oğlu hakkında komünistlik isnadıyla takibat yapıp

* Ulus, 21 Şubat 1947.

²⁴ Ulus, 18 Nisan 1947, s.4.

yapılmadığı gibi hususlar vardı. ²⁵Ulus gazetesinde aynı duruşma ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. “*Otuz maddelik olan bu dilekçede; İçişleri Bakanlığı’ndan Sökmensüer’in meclis nutkunda mevzu bahis olan komünist faaliyetlerinin neler olduğunun sorulması, Can Yücel hakkında komünistlikten takibat yapılıp yapılmadığı, Mahmudiye Köy Enstitüsüne ait tahkikat evrakı ve komünist profesörler hakkındaki rapor istenmiştir.*”²⁶ Ulus’ta Kenan Öner’in dilekçesiyle ilgili olan hususlar iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan birisi davaya konu teşkil eden suç, bir yandan komünistliğin desteklenmesi, himayesi öte yandan da 23 Türk gencine işkence yapılması ve yaptırılması fiillerinden ibaret bulunmaktadır.²⁷

Dönemin basını; komünistlerin desteklenmesi ve himaye edilmesini doğrudan doğruya Hasan Âli Yücel’in memuriyetini kötüye kullanması şeklinde yorumlamıştır.

Cumhuriyet gazetesinde bu konu şu şekilde yer almıştır: “*Yargıç, Kenan Öner’den delillerini sordu. Kenan Öner, mahkemeye üç sayfalık bir istida verdi. Otuz maddeden oluşan, bu maddelerde ileri sürülen noktalarla alâkalı şahsiyet, makam ve dairelerden tetkiki ve tevsiki isteniyordu. Şükrü Sökmensüer’in meclisteki nutkunda komünistlerin köylere nüfuz ederek köyü şehirden ayırma yolundaki çalışmalarından bahsettiğine işaretle köylere nasıl hulul edildiği ve hangi vasıtalardan faydalanarak çalışıldığının sorulması lüzumu belirtiliyordu. Hamidiye Köy Enstitüsü ve Akhisar’daki faaliyetler hakkında malumat verilmesi, 48 Şair isimli risalenin Bakanlar Kurulunca toplattırılmasına karar verilip verilmediğinin sorulması, 48 Şair adlı risale üstüne Cumhuriyet Halk Partisi grubunda Yücel aleyhindeki münakaşayı istilzam eden bir hakikatın hadis olup olmadığının anlaşılması için parti genel sekreterliğinden o günkü zaptın istenmesini rica ediyordu. Ayrıca, Kenan Öner, 1939 senesinde Dil Tarih Fakültesi felsefe şubesine kimlerin profesör, doçent olarak tayin edilmiş olduklarının tahkikini istiyor ve o zaman bu şubeye getirilmiş olan Fransız Lakont’un komünizm faaliyetinden şikayet eden raporunu ileri sürüyordu. Yurt ve Dünya dergisine bakanlıkça nakdi yardım yapılıp yapılmadığını da tetkike değer bulmaktaydı. Mahmudiye Köy Enstitüsü’nde emniyet teşkilatı tarafından yapılan tahkikat ve neticeleri, Sabahattin Ali ve Nihal Atsız davasının bazı bölümleri, İsmet İnönü’nün 19 Mayıs nutkunda Cumhurbaşkanı kimin yanlış yönlendirdiğinin sorulması istenmiş. Komünizmle ilgili olarak yine bu meyanda Samsun’da yaşanan bir hadise gündeme getirilmiş Samsun Lisesinde Hasan Âli Yücel’e milliyetçi gençlerin “sen komünistsin!” diye bağırarak tutuklandıkları ve*

²⁵ Vakit, 27 Nisan 1947, s.5.

²⁶ Ulus, 27 Nisan 1947, s.4.

²⁷ Ulus, 27 Nisan 1947, s.4.

Kenan Öner bu hadiseyi bilen bazı tanıkların da ismini vermiştir. Hasan Âli Yücel'in avukatı B. Nuri Esen bu deliller üzerindeki görüşlerini açıklayarak, bu delillerin heyet-i umumiyesinden benim anladığım şudur ki, üstad Kenan Öner, müdafaasına yarayacağını sandığı birtakım delillerin ihzarında ve toplanmasında mahkemeyi adeta kendi hizmetinde buldurmak istiyor. Bizim davamız şudur: Bize bir hakaret vaki olduğunu iddia ediyor ve faile ceza verilmesini istiyoruz.”²⁸

Dava B. Nuri Esen’inde belirttiği gibi bir hakaret davasıdır. Burada Kenan Öner sanık durumundayken birden oklar Yücel’e dönmüş, savunma yapmak durumunda kalmıştır. Yani Hasan Âli Yücel de sanık durumuna düşmüştür.

12 Mayıs 1947’deki duruşmada şahitlerden Nejdet Sançar, Rükneddin Nasuhoğlu, Hüseyin Namık Orhun dinlenmiştir. Rükneddin Nasuhoğlu; Samsun valisi olduğu sırada, Hasan Âli’nin oraya gelerek halkevinde verilen bir çayda, öğretmenlerle hasbihalde bulunduğu sırada bir felsefe hocasının bakanın bir tamiminden bahsettiğini, bunun üzerine aralarında münakaşa çıktığını ve öğretmenin, emniyet müdürü tarafından salonu terke mecbur edildiğini söylemiştir.²⁹

Sonrasında söz alan Hüseyin Namık Orhun ise Zihni Betil’i tanıdığını, bir gün Taşhan’da karşılaştıklarını ve kendisine Sabahattin Ali’nin Nihal Atsız’ı dava ettiğinin söylediğini belirtmiştir. Kendisinin, benim bildiğim Sabahattin Ali böyle bir davaya girişmez dediğini ve şu cevabı aldığını söylemiştir: “İstidasını verirken birkaç arkadaşlık bir arkadaşımız kendisine sordu: “Ya komünist olduğunuzu ispat ederse?” O da aynen şunu söyledi: “Ağabeyim Falih Rıfka ile Vekil Hasan Âli Yücel ısrar ediyorlar. Bu yüzden dava ediyorum yoksa dava açmak benim hatırımdan geçmez” dediğini ifade etmiştir. Yargıç:

- “Siz, Sabahattin Ali’yi tanır mısınız? Komünist midir?
- Müseccel komünisttir, cevabını vermiştir.”³⁰

Hüseyin Namık Orhun bundan başka Ankara gösterisinde de Hasan Âli’nin valiyi ziyaret ederek soruşturmalara alâka gösterdiğini, daha sonra Turancılık ve Irkçılık meselesinden on ay tutuklu kaldığını, Hasan Âli’nin komünistleri himaye ettiğini hareketlerinden ve yaptığı tayinlerden anladığını nakletmiştir. Görüldüğü gibi tanık kesin deliller öne sürmekten ziyade Hasan Âli Yücel’in hareketlerden ya da verdiği kararlardan anlaşılanları belirtmiştir.

²⁸Cumhuriyet, 27 Nisan 1947, s.4.

²⁹Akşam, 13 Mayıs 1947, s.2.

³⁰Akşam, 13 Mayıs, 1947, s.2.

Hüseyin Namık Orhun'dan sonra Osman Yüksel Serdengeçti dinlenmiştir. Dil, Tarihte felsefe şubesinde iken hocalar arasında ikilik gördüğünü, bir kısmının milliyetçi bir kısmının solcu olduğunu söylemiştir. Milliyetçilerin solcular için "bunlar bilim adamı değil ideologlar" dediğini; solcuların ise milliyetçiler için "faşist ve mürteci" tabirini kullandıklarını ifade etmiştir.

Hocalardan Muzaffer Şerif, Necati Aker, Muzaffer Ragıp, Behice Boran ve Niyazi Berkes'in talebelere solcu fikirler aşıladıklarını, talebelerin de bu ikilik arasında kaldıklarını açıklamıştır. Hasan Âli Yücel'in oğlu Can Yücel'in de dahil olduğu bir talebe grubunun Almanlar Stalingrad'dan çekilirken, yakında kızıl ihtilal kopacağını söylediklerini de belirtmiştir. Şahitlerden Zeki Sofuoğlu da Hasan Âli Yücel'in himaye ettiği bazı komünistlerin adlarını vermiştir. Bu isimler arasında Şevket Aziz Kansu, Pertev Naili Boratav, Behice Sadık Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Sadrettin Celal Antel, Rasim Gökmen, Nurettin Çelik, Adnan Cemgil, Cevdet Kurt, Nabi Dinçer, Leyla Öztay, Nafize Cemgil gibi kişiler vardır.³¹

Ulus gazetesinde ise yukarıda yazılanlara ek olarak şu ifadeler Yer almıştır. "Başka uzunca bir liste teşkil eden isimlerin bitmesinden sonra tanığa: uzunca bir liste teşkil eden isimlerin bitmesinden sonra tanığa:

Bunların hepsi komünist mi? Diye sordu.

– *Evet.*

– *Ne biliyorsun?*

Tanık hepsi hakkında diğer tanıkların da söylediklerine yakın şeyler söyledi. Adana'daki iki öğretmenin de kendisinin hocası olduklarını her fırsatta telkin yapmaya çalıştıklarını, Şevket Aziz Kansu'ya gelince, komünistlerin Aydınlık dergisinde yazdığı yazısı ortada olduğunu, ayrıca İstanbul'dan buraya gelen Milli Türk Talebe Birliği'ne mensup talebelerle görüşürken onlara şu türlü sözleri söylediğini nakletti:

'Gençler sizi makinenin tıkırtısına çağırıyoruz. Hülyaları bırakınız. Memleketin dört tarafına makine sesi götürünüz.' Tanık ilave etti ki komünizmin rumuzlu konuşma dilini bilenler, bu sözlerin ifade ettiği manayı anlayacağını belirtti. Niyazi Berkes ve Adnan Cemgil'in komünist olduğunu Yurt ve Dünya'da milli değerlerimizi tezlil eden yazılardan anladığını, Leyla'nın komünist olduğunu arkadaşı Haluk'tan, Nazife Cemgil'in komünistliğini de Kız Enstitüsü'nde muhasebeci Cahit Baydar'dan duyduğunu, Nabi Dinçer'in komünist olduğunu ise Dil ve

³¹ Akşam, 13 Mayıs 1947, s.2.

Tarih Fakültesi'nin bütün talebelerinin bildiğini anlattı. Tanık, Sadrettin Celal'in, Aydınlık mecmuasının sahibi bulunduğunu, Maarif Kongresi'nde bir komisyonda 'aile bir zehirdir. İnkılap fikirlerimizi çocuklarımıza aşılama istiyorsak evvela aile müessesemizi kaldıralım, dediğini belirtmiştir.

Peyami Safa'nın Tasvir'de açık açık yazdığını, Cevdet Kudret Solok'un da Atatürk Lisesi'nde en küçük milliyetçilik hareketleri yapanları "seni asarım, seni keserim" diyerek tehdit ettiğini ve solcu dergilere yazı yazdığını, komünist olduğunun da bundan anlaşılacağını sözlerine ilave etti.

Başkan Saffet Unan, bütün bu uzun izahattan sonra tanığa eski sualini tekrarladi ve bunları Hasan Âli Yücel'in himaye edip etmediğini sordu:

- Himaye etmiştir, biliyorum.
- Nereden biliyorsun?
- Çünkü bunların kollarına bile dokunulmamıştır. Hiçbiri yerinden oynamamıştır.³²

Zeki Sofuoğlu Hasan Âli Yücel'in bir gün Siyasal Bilgiler okulunda da Yurt ve Dünyacılar için "bizim solcu arkadaşlarımız" tabirini kullandığını ve o gittikten sonra o zaman ki müdür Ali Fuat Başgil'in "maalesef çok kötü bir zihniyet, bakalım sonu ne olacak" dediğini nakletmiştir. Yine yukarıda ismi zikredilen kişilerin Hasan Âli Yücel'in bakanlığı öncesinde de bu kurumlarda çalışıyor oldukları gözden kaçan bir ayrıntı olmuştur.

Yargıç, kendisine "İrkçılık ve Turancılık davası sırasında tevkif edildiğinde işkence yapıldı mı size?" Sorusunu sormuş ve tanık hayır cevabını vermiştir. Bunun üzerine Kenan Öner hemen ileri atılmış, kendisine yapılmamış olabilir acaba arkadaşlarına da yapıp yapılmadığını biliyor mu? Sorusunun sorulmasını istemiştir. Tanık onlara da işkence edilip edilmediğini bilmediğini belirtmiştir. Yalnız ekmek getiren birinin "sen arkadaşlarının halini bir görsen" dediğini hatırladığını anlatmıştır.³³

Vakit gazetesinde ise Kocaeli Valisi Rükneddin Nasuhoğlu'nun ifadesinde: Hasan Âli Yücel'in bakan şerefine verilen bir çayda öğretmenlere nasihat ederek "öğretmenler politika ile meşgul olmazlar, olmak isteyenler milletvekili, gazeteci veya serbest iş adamı olurlar" dediği ve bundan başka bir şey söylemediği belirtilmiştir. Bunun üzerine orada bulunan bir öğretmenin bakana cevap vermek istediğini ve taşkınlık gösterdiği için bu öğretmenin salondan dışarı çıkarıldığı bilgisine yer vermiştir. Vakit gazetesinde diğer iki gazetede

³² Ulus, 13 Mayıs 1947, s.4.

³³ Ulus, 13 Mayıs 1947, s.4.

belirtilen beyanlara ek olarak işkence yapıldığına dair bir vurgu yapılmış, bunun ortaya çıkarılması için gerekenin yapılacağı bilgisi yer almıştır. Yine bu gazetede dikkat çeken bir diğer ifade ise bu davanın “Demokrat Parti” ile en ufak bir alâkasının olmadığı, bu dedikoduların Kenan Öner’in partide kayıtlı olmasından ileri geldiği belirtilmiştir. “olayların olduğu tarihte *ne Demokrat Parti vardı, ne de demokrasi*” ifadesi kullanılmıştır. Bütün istediğinin adaletin tecellisi olduğunu söylemiştir. Zeki Sofuoğlu’nun ifadesinde diğer gazetelerde verilen bilgilere ek olarak şu ifade yer almıştır: “*Komünistleri himaye konusunda Sabahattin Ali’yi polis takip ettiğini, bu sırada ise Sabahattin Ali’nin ordu evine girdiğini, Türk subaylar ile temas ettiğini söyleyerek böyle bir şeyin nasıl olabileceğini sormuş. Ayrıca Hasan Âli klasik eserleri hep solculara tercüme ettirmiştir; sol eserlerdir. Yargıç soruyor:*

- *Sen ne anlarsın bu eserlerden?*
- *Tanık cevap veriyor:*
- *Nasıl anlamam efendim ben siyasal bilgiler okulunu bitirdim. Memleketin fikir hayatını yakından takip ediyorum, klasiklerin hepsi sol eserlerdir açıklamasında bulunmuştur.”*³⁴

13 Mayıs 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesine dava ile ilgili yansıyanlara göre; Şükrü Sökmensüer’in komünistler hakkında Meclis’te yaptığı açıklamaya dair zabıtların geldiği; tanıklarla ilgili olarak ise Kocaeli valisi Rükneddin Nasuhoğlu’nun verdiği ifade de Sabahaddin Ali-Nihal Atsız davası sırasında Samsun valisi olduğundan bu işin mahiyeti ile davanın açılış sebebini ve Hasan Âli Yücel’in bunda müessir olup olmadığını bilmediğini belirttiği bilgisi yer almıştır.³⁵ Genelde tanıkların beyanları ile ilgili olarak diğer gazetelerde verilen bilgiler aynen tekrarlanmıştır.

21 Haziran’da Hasan Âli Yücel, Kenan Öner hakkında bir hakaret davası daha açmıştır. Bu davanın nedeni ise son duruşmada Kenan Öner’in Yücel hakkında “*bir rezili müdafaa edemem ya!..*” sözlerini kullanması olmuştur. Vakıf; Kenan Öner duruşmada Cumhuriyet Halk Partisi’nin meclis grup toplantısı zabıtlarını göndermeme kararı üzerine hükümet ve bütün parti teşkilatının kendisine karşı vaziyet aldıklarını bildirmiştir. Adaletin başka bir mecraya sürüklenmek istendiğini de ima etmiştir. Yücel’in avukatı B. Nuri Esen ise Öner’in bu sözlerini hafiflikle vasıflandırmıştır.³⁶ Bu konu ile ilgili olarak Cumhuriyet ve Ulus gazetelerinde haber yapılmamıştır.

³⁴ Vakıf, 13 Mayıs 1947, s.5.

³⁵ Cumhuriyet, 13 Mayıs 1947, s.2.

³⁶ Vakıf, 22 Haziran 1947, s.1; Akşam, 22 Haziran 1947, s.1.

Haziran ayındaki duruşmalarda daha çok çeviri eserler ve Marksist sosyalizm üzerinde durulmuştur. Çeviriler bahsinde Nurullah Ataç ifade vermiştir.

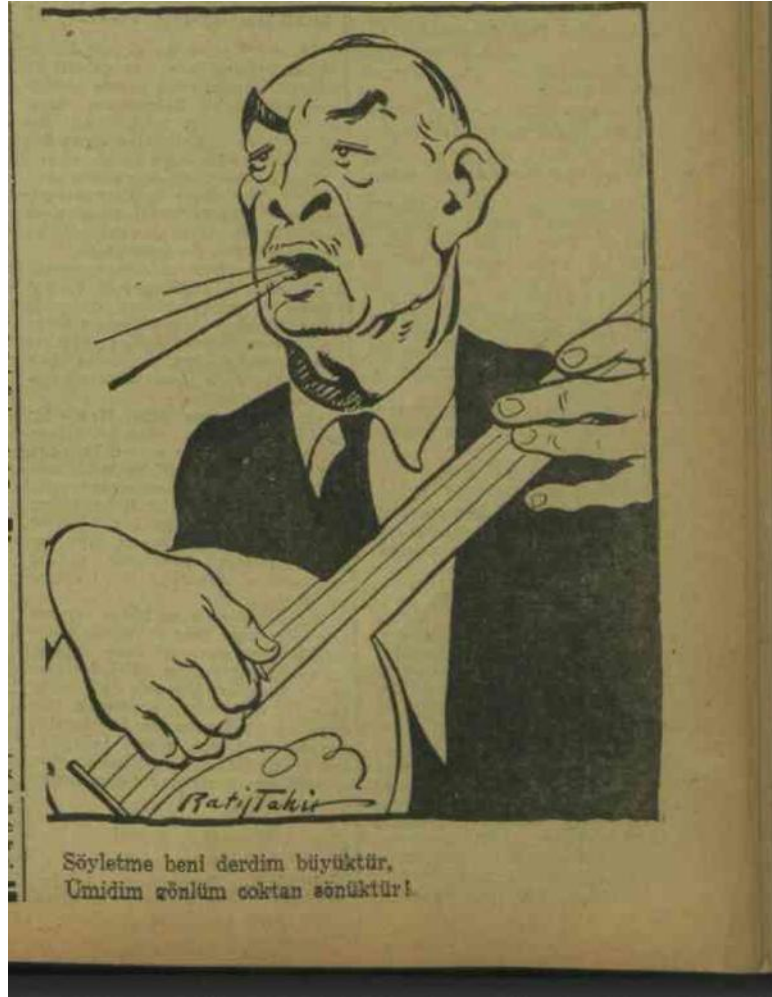
Nurullah Ataç, Kenan Öner'i tanımadığını belirterek konuşmasına başlamıştır. Kenan Öner kendisine hangi lisanları bildiğinin sorulmasını istemiştir. Yargıç, “*hangi lisanları biliyorsunuz?*” diye sormuştur. Nurullah Ataç, *Türkçe, Fransızca, birazda İngilizce bildiğini söylemiştir. Sabahattin Ali'nin evinde geçen bir olaydan bahsederek ifadesini şöyle sürdürmüştür. “Sabahattin Ali arkadaşımıdır. Vekalet emrine alındığını duyunca evine gitmişim. Orhan Şaik Gökyay da arkadaşımıdır. O da Sabahattin Ali'nin evindeydi. Bu dava dolayısıyla Orhan Şaik'in bu husustaki şahadetini gazetelerden okudum. Sabahattin Ali'nin Hasan Âli Yücel'in kendisine telefon ettiğini, “vekalet emrine alındığın için üzülme, tercüme bürosundan iş verir, zararını telafi ederiz” diye şahadet ettiğini anladım. Hâlbuki ben de Sabahattin Âli'nin evinde idim. Bu şekilde söylemedi. “Vekalet emrine alındığını duyunca vekile gittim çoluk çocuğum var, ne ile geçinirim diye vekilden sordum. Vekil de tercüme yapar geçinirsin dedi”* diye anlatmıştı. Sabahattin Ali'nin anlatışında telafi sözü geçmemiştir. Kenan Öner söz alarak Nurullah Ataç'a Latince ve Yunanca bilmediği halde edebi değeri yüksek klasiklerin tercüme ettirildiğini bu nedenle de Hasan Ali'ye olan teveccühünden böyle bir ifade verdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Kocaeli Valisi Rükneddin Nasuhoğlu'nun ifadesinin de teessüre şayan olduğunu ifade etmiştir.

Nurullah Ataç cevaben şunları söylemiştir: “*Tercüme bürosu kurulduğunda bu büronun reisi idim. Fransızca ve İngilizce eserlerin asıllarından çevrilmesi kararlaştırmıştı. Ancak memlekette Latince ve Yunanca bilenler pek az olduğundan bu dillerdeki eserlerin başka dillerden de çevrilmesine müsaade edilmişti. Mamefih tercüme ettiğim her eserin altına “Fransızca filan eserden çevrilmiştir” diye göstermişimdir dedi. Yargıç böyle kaç eser tercüme ettiniz? Diye sordu. Tanık 17'den fazla olduğunu belirtmiştir. Fakat kendisinin Hasan Âli Yücel'in bakanlığından evvel de tercüme eserleri ile tanındığını, kendisinden iyilik gördüğüm ve bu sebeple şahadete geldiğim doğru değildir”* demiştir. Ayrıca Orhan Şaik'in de ihtiraslarına kapılarak hadiseye başka bir şekil vermiş olduğunu dile getirmiştir. Kenan Öner savcılarının da adeta Hasan Âli için delil topladıkları yönündeki ithamları dikkat çekicidir. Bu tavır mahkeme üyeleri tarafında hukukçu kimliği olan Kenan Öner'e yakıştırılamamıştır.

Bundan sonra Köy Enstitüsü dergilerinin içeriği incelenerek yazıların okunmasına geçilmiştir. Okuma yapılırken Ahmed Ziya Karamuk'un ifadesine dair mahkemeye ulaşan zabıt ta okunmuştur. Sonrasında Maraş milletvekili Emin Soysal'ın 24 Aralık 1946 Salı günü bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmanın zabıtları incelenmiştir. Sosyal; Milli Eğitim

İşleri üzerindeki görüşlerini belirtmiş, tenkitlerde bulunmuş, Köy Enstitüleri çalışmalarında görülen aksaklıklara dokunmuş, bu enstitülerde maddi, manevi her türlü varlığı kıymetsiz göstermek memleketin büyüklerini, geleneğini, tarihi abidelerini tenkit etmek, aile nizamını yıkmak, şehirle köyü ayırmak, proletarya sınıfı teşkil etmek ve manevi sahada bir enflasyon yaratmak gayesini güden, fakat neticesiz kalmağa mahkûm bazı kıpırdanışlardan, söz etmiştir.³⁷

Bu zabıt okunduktan sonra bir diğer konu Hasan Ali Yücel'in Ali Soylu ile görüşüp görüşmediği idi. Niğde milletvekili İbrahim Soyer Ali Soylu'nun affedilmesini Hasan Âli Yücel'den rica etmiş o da gelsin görüşelim demiş fakat Ali Soylu görüşmeye gelmemiş, görüşülmemiştir.

Karikatür-2: Kenan Öner'in davanın açılması ile ilgili serzenişine atıfta bulunulmuştur.*

³⁷ Ulus, 15 Haziran 1947, s.8.

* Ulus, 17 Şubat 1947.

Kenan Öner, bu davada işkenceler konusunda ateşten kaçılır gibi kaçıldığını, konunun açıklığa kavuşturulması gerektiğini yinelemiştir. Bunlara ek olarak mahkemenin dava başladığı günden beri yanlı davrandığını, konunun mahkeme ve milletin vicdanında saldırmaktan mahzur görmeyen bir mahiyet almış bulunduğunu söylemiş ve mahkemeye hitaben, “Particilikten vazgeçiniz” demiştir. Savcı da Kenan Öner’e “siz particilikten vazgeçiniz” diye ihtarda bulunmuştur. Kenan Öner ise savcıya hitaben, “size susmak düşer, mahkemeyi başkanı idare eder”, demiştir.³⁸

Vakit gazetesinde Cumhuriyet gazetesinde verilenlere ek olarak Köy Enstitüleri Dergisi sayılarından bazılarının da okunduğundan söz edilmektedir. Köy Enstitüsü dergilerinde yer alan ve mahkemede incelendiği söylenen konular arasında; köyün sefaleti hikaye eden “Köyümüzde Olup Bitenler”, kıskanç bir kocanın karısını öldürmesi anlatıldığı “Dedikodu” başlıklı yazılar, şiirler ve çeşitli hikayeler yer almaktaydı.³⁹ Görüldüğü gibi mahkeme, ırkçılık Turancılık davası, komünist olmak ve komünistleri himaye etmek ekseninde devam etmiştir.

Köy Enstitülerini Komünist Yuvası Haline Getirme

Bu davanın tartışma ve çekişme konularından biri de Köy Enstitüleri’dir. Köy Enstitüleri, kimilerine göre eğitimin parlayan yıldızı, kimilerine göre devrimleri köylere götürme aracı, kimilerine göre köylüyü köylere kapatma projesi, kimilerine göre toprak reformunun alt yapısı, kimilerine göre de komünist yuvalanmasının merkezi olarak görülmekteydi. Aslında Enstitüler, köyden başlayan eğitim ve kalkınma modelini benimseyerek yola çıkmıştı.

1923 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti’nin gündemindeki temel sorun, Türk halkını Osmanlı’dan devralınan mirasın enkazı altından kurtarmak, kendi ayakları üzerinde durabilecek bir yurttaşla dönüştürmek olmuştur.⁴⁰ Eğitim, yeni ulus inşası sürecinde Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olarak görülmüştür. Aynı zamanda yeni ulus inşasının aracı da eğitim idi. Mustafa Kemal’de eğitimin önemine dikkat çekerek toplumda çağın gereklerini ve ülkenin beklentilerini karşılayacak, “*bir taraftan cehaletle uğraşırken bir taraftan da memleket evladını, sosyal, iktisadi hayatın doğrudan etkili ve yararlı bir unsuru*

³⁸ Cumhuriyet, 15 Haziran 1947, ss.1-4.

³⁹ Vakit, 15 Haziran 1947, ss.1-5.

⁴⁰ İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, (Ed. Derya Önder), İş Bankası Kültür Yay., 2.b, İstanbul, 2020,s.XIX.

kılmak”⁴¹ olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Bu kapsamda halkın eğitilmesi sadece şehirde yaşayanların değil köylerde yaşayan halkın da eğitilmesi olarak görülmüştür.

Köy Enstitüleri'nin temelinde yatan düşünce; köy güzelleşmedikçe bütün memleketin güzelleşemeyeceği, köy canlanmadıkça memleketin canlanamayacağı, köy çiçeklenmedikçe köy ve kasabaların çiçeklenemeyeceği, köylü gülmedikçe şehirlinin de gülemeyeceği, köylü doymadıkça milletin doymayacağı, köylü köleleşirse milletin de köleleşeceği, köylü sürünürse milletin de sürüneceğiydi. Eğer köye dayanılmazsa, dayanılacak temelin bulunamayacağı, bu nedenle de köylere ve köylülere sahip çıkmanın, onları eğitmenin ve köylere hizmet götürmenin gerekli olduğu vurgulanmıştır.⁴²

Köy Enstitüleri'nin kurucuları, ilk planda kırk köy enstitüsü açmayı, kırk bin öğretmen yetiştirmeyi düşünüyorlardı. Fakat planlananın aksine yirmi bir Köy Enstitüsü kurulabilmiş, on yedi bin öğretmen ve sağlık memuru yetiştirilebilmiştir. Yine enstitülerden açık kaldığı süreçte 16.400 öğretmen, 8756 eğitimci ve 7300 sağlık memuru, mezun edilebilmiştir.⁴³ Köy Enstitüleri'nin kuruluş amacı olarak köylerin kalkınıp aydınlanması, modern tarım teknik ve uygulamalarının öğretilmesi ile tarımda verimliliği artırıp ekonomik kalkınmayı kırsal alandan başlatmaktır.

Bu ideal görünen hedeflere rağmen Köy Enstitüleri, bir takım tartışmalar arasında kurulmuştur. İnönü, eğitim ve kültür seferberliğini Enstitüler aracılığıyla gerçekleştirmeyi seçmişti.⁴⁴ Köy Enstitüleri aracılığı ile yeni toplumsal değerlerin geliştirilmesi, yeni ulus ve ulus kültürünün inşası, meslek edindirme ve ekonomik verimliliğin artırılması isteniyordu.⁴⁵ Fakat Çifteler Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nden “komünist şebeke” ve “öğrencilerin komünistleştirildikleri” ihbar ve iddiaları gündeme gelmiştir. Öğrenciler arasında ilericilik-gericilik kavgası baş göstermiştir. İlericilerin Çifteler ve Hasanoğlan Köy Enstitülerinde, gericiler ve milliyetçilerin İzmir Kızılcıllu Köy Enstitüsünde yuvalandığı belirtilmiştir.⁴⁶ İşte tam bu süreçte yaşanan Kenan Öner-Hasan Âli Yüce Davası'nda da Köy Enstitüleri, komünist yuvası olarak nitelendirilmiş, ders veren hocalarından, enstitü dergilerine kadar yoğun eleştiri yöneltmiştir. Özellikle DTCF'deki hocaların Hasanoğlan'ı ziyaret etmesi, öğrencilerin de hafta sonu DTCF'yi ziyaretleri, bu söylentilere dayanak

⁴¹ Gül Şimşek-Cansın Mercanoğlu, “Bir Planlama Örneği olarak Köy Enstitüleri Deneyimi” *Planlama*, 28(3), 2018, s.262.

⁴² G. Şimşek-C. Mercanoğlu, *a.g.e.*, ss.22-23.

⁴³ Erol Kapluhan, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.26, ss.184-185.

⁴⁴ Uğur Mumcu, *40'ların Cadı Kazanı*, Tekin Yay., 8.b, İstanbul 1993, s.64.

⁴⁵ Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları., İstanbul, 1962,s.248.

⁴⁶ F. Kirby, *a.g.e.*, s.65.

oluşturmuştur. 12 Mayıs 1947'deki duruşmada Osman Yüksel, Muzaffer Şerif Başoğlu'nun Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ndeki öğrencilerle temas ettiği yönünde şahitlik yapmıştır.⁴⁷

Osman Yüksel'e göre; “Köy Enstitüleri, Hasan Âli Yücel'in başına topladığı komünistlerin faaliyetleri, memleket için bir afet halini almış, masum çocuklara okutturulan dersler ve kitaplarla bütün milli rabitalara hücum edilerek bunların yıkılmasına uğraşılmış, din aleyhinde, milli ananeler aleyhindeki telkinlerle genç dimağlar zehirlenmiş, bu müesseseler hakiki birer komünist haline sokulmuştur.”⁴⁸

Hikmet Tanyu ifadesinde “Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde teksir makinesi ile çoğaltılmış komünist beyannamelerinin elden ele gezdiği halde, birçok muzır kitaplar talebelerin gözleri ve masaları önünde aşikâr durduğu halde katiyen hiçbir harekete geçilmemiştir. Hatta birkaç genç, Emniyet Umum Müdürlüğüne bu halden şikâyet etmişler. Şikâyet MEB'e intikal etmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, ihbarı yapan gençleri çağırarak yarı tehdit yarı şaka “sizi gidi Turancılar! Onlar da size Turancı diyor. Bu işi büyütmeyin!” gibi sözlerle işi kapatmıştır. Bir aralık gençler Kazım Karabekir'e ve Meclis'e 50 sahifeden fazla bir yazı sunarak Hasanoğlan'daki komünist faaliyetlerini açıklamışlardır. Yeni Milli Eğitim Bakanının himmeti ile bu enstitüden kırka yakın hoca değiştirilmiştir.”⁴⁹

Bunun üzerine Kazım Karabekir, Hasanoğlan Köy Enstitüsüne giderek öğrencilerle görüşmüş ve onlarla yaptığı konuşmada “Memleket sizden Türkçülük bekliyor. Ben de öyle istiyorum” diye hitapta bulunmuştur.⁵⁰

Duruşmalarda, Köy Enstitüleri'nin genel çalışma biçimi yanında Enstitü dergileri de tenkit edilmiş ve 15 Haziran'daki duruşmada bu dergilerden bazıları incelenmiştir. “Köyümüzde Olup Bitenler”, “Dedikodu”, “Yaz Tatilim”, “Elif Teyze” ve “Bizim Köy” gibi hikayeler, şairinin bulutlara, onların başıboş dolaşmalarına imrendiği şiirler, Fröydizm ve psikoanalize dair bir konferans metinleri, Köy Enstitüsü Dergisi'nden okunmuştur.⁵¹

Sururi Ermete ifadesinde şu bilgilere yer vermiştir: “Bandırma'da Gönen otobüsü beklerken bir aralık Savaştepe Köy Enstitüsü'nden mezun olduğunu öğrendiğim bir Gönenli ile görüştim. “Kendisine siz muallim isiniz? Müellim misiniz?” dedim. Bu şahıs bana, “Muallimim. Komünist değilim.” cevabını verdi. Bu şahıs bana Hasan Âli'nin 1943 yılında Enstitü'ye geldiğini ve bir muallimin Hasan Âli'ye içimizde komünistler olduğunu gazeteler

⁴⁷ Ulus, 13 Mayıs 1947, s.4.

⁴⁸ K. Öner, a.g.e., s.39.

⁴⁹ Cumhuriyet, 1 Haziran 1947, s.3.

⁵⁰ Ulus, 1 Haziran 1947, s.3.

⁵¹ Vakit, 15 Haziran 1947, s.5.

haykırıyor. Böyle kimseler varsa temizleyelim dediğini, Hasan Âli'nin ise sen "sus" diye cevap verdiğini, başka bir muallimin siz komünistleri himaye ediyorsunuz deyince onu da susturduğunu söyledi."⁵²

3 Ağustos'taki gazete haberinde ise, Hasanoğlan Köy Enstitüsü Sosyoloji ve Psikoloji öğretmeni Selahattin Ertürk dinlenmiştir. Selahattin Ertürk; Hasan Âli'yi uzaktan bir iki defa gördüğünü, dava edilenleri tanımadığını, 6 Mart 1947 tarihinde fakülte'de yapılan komünist hocalar toplantısının ayrıntılarını anlatmıştır. Bu toplantı hikâyesinin Hikmet Tanyu'nun naklettiğinden başka türlü cereyan ettiğini, buna sebep dilden dile geçerken hikâyenin değişmesi olduğunu bildirmiştir. Gösteri sonrasında evvela Nurullah Ataç'ın fakülteye geldiğini ve komünist doçentlerden bulabildiklerini odalarında teker teker ziyaret ettiğini söylemiştir.⁵³ Aynı tarihli Ulus gazetesi haberinde ise fakülte salonunda Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerine konferanslar verildiği hakkındaki dekanlık tezkeresinin, İsmail Hakkı Tonguç'un komünist propagandası yaptığı hakkında dekanlığın bir bilgisi olmadığına dair yazısının okunduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Hasanoğlan Köy Enstitüsü Müdürlüğü'nden gelen tezkerede DTCF öğrencileri ile Köy Enstitüsü öğrencilerinin temaslarının son zamanlarda kesildiği, İsmail Hakkı Tonguç'un okula gelmediği ve telkinlerde bulunmadığı bilgisine yer verilmiştir.⁵⁴

2.b.Adalete Yolunu Şaşırtmak

Yücel hakkındaki isnatlardan bir ikincisi de adalete yolunu şaşırtmaktır. Kenan Öner, Hasan Âli Yücel'in Anayasanın adli teminat olarak millete verdiği hakları önemsemediğini, adli tahkikatı istediği şekle soktuğunu, 23 genci mahkûm ettirdiğini iddia etmiştir.⁵⁵ Kenan Öner 17 Nisan'daki ilk duruşmada dava açmanın herkesin en tabii hakkı olduğunu, fakat kendisine yöneltilen suçlamanın 481. Maddeye uygunsuz bu maddede ki unsurları göz önünde bulundurmanın mahkemenin vazifesi olduğunu belirtmiştir. Hasan Âli Yücel'in avukatı B. Nuri Esen ise müvekkilinin "adli tahkikatı istediği şekle sokmasının, 23 gence işkence yaptırmasının mümkün olmadığını eğer böyle olsa idi o zaman devletin yok olduğu anlamına gelirdi" demiştir. Kenan Öner ise Hasan Âli Yücel'in mebus olduğu için bu durumu suiistimal ettiğini, hatıra gelen fesatlığı yapabileceğini, bunu Türk adaletinin kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Cemalettin Saraçoğlu İstanbul'da bir müşavereden bahsetmiş,

⁵² Cumhuriyet, 25 Temmuz 1947, s.2.

⁵³ Cumhuriyet, 3 Ağustos 1947, s.2.

⁵⁴ Ulus, 3 Ağustos 1947, s.10.

⁵⁵ H.A. Yücel, a.g.e., s.17.

yargıç bu müşavereden kastınız nedir? Diye sormuştur. Cemalettin Saraçoğlu Hasan Âli Yücel'in başka kuvvetleri harekete geçirdiğini duyduğunu iddia etmiştir.⁵⁶

Kenan Öner işlediği fiilin 480. Maddeye uygunluğu kabul edildiği takdirde 481. Maddenin nazarı dikkate alınmasını ileri sürerek Hasan Âli Yücel memuriyetini icrasına veya memuriyet nüfuzunun kötüye kullandığına temas ettiğini kabul ederek 480 ve 481. Maddelerin kendisine verdiği yetkiyle iddialarının ispatına yol açılmasını istediğini belirtmiştir. B. Nuri Esen ise müvekkilinin memurluk vasfı kabul olursa dahi kendisine isnat olunan fiillerin memuriyet görevi ile ilgisi olmadığı, hakarete uğrayanın bakan ya da milletvekili olursa ispat iddiasının kabulüne cevaz bulunmadığını, hatta TBMM iç tüzüğüne 180. Maddesine göre milletvekilli dokunulmazlığının kaldırılmasını kendisi istese bile buna TBMM'nin karar vermesi icap ettiğini, nihayet anayasanın 61. Maddesine göre de bakanları görevlerinden dolayı yargılayacak yerin Yüce Divan olduğunu anlatmıştır.⁵⁷

Yine aynı konu ile ilgili olarak Hüseyin Namık Orhun şunları söylemiştir; 1944'te Türkçü olduğum için vali Tandoğan tarafından tevkif edildiğini belirtmiştir. Devamında ise Valinin Hasan Âli Yücel ile bir telefon görüşmesi yaptığını Yücel'e "*gel enteresan meseleler önümde duruyor*" dediğini anlatmıştır. Ondan sonra ifadesi alınan Osman Yüksel Serdengeçti ise 3 Mayıs nümayişinde emniyete götürüldüğünü 23 gün Ankara Emniyetinde kaldığını bu süreçte Hasan Âli ile Falih Rıfkı'nın iki kez geldiklerini gördüğünü belirtmiştir. İlave olarak ta kendisini sorguya çekmediğini fakat bazı arkadaşlarını sorguladığını iddia etmiştir.⁵⁸

Nejdet Sancar ise ifadesinde Turancılık faaliyetleri bahanesiyle tevkif olunan 23 kişiyi işkenceye maruz bırakanların başında Yücel'in bulunduğunu, Türk gençliğinin komünistleri protesto eden nümayişlerini bir ihtilal ve isyan gibi gösterdiğini, hakkında yanlış malumat verildiğini anlatmıştır.⁵⁹

2.c. İşkence Yaptırmak (İrkçılık- Turancılık Davası)

Nihal Atsız'ın Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı açık mektuplarla ortaya çıkmış, mektupta komünistlikle itham edilen Sabahattin Ali, Nihal Atsız aleyhine hakaret davası açmıştır. Davanın ilk duruşması 3 Mayıs 1944'te görülmüş ve dava sonrası büyük bir nümayiş gerçekleşmiştir. Bu nümayişte 165 kişi tutuklanmıştır. Akabinde ise İsmet İnönü 19 Mayıs

⁵⁶ Cumhuriyet, 18 Nisan 1947, s.2.

⁵⁷ Akşam, 18 Nisan 1947, s.2.

⁵⁸ Cumhuriyet, 13 Mayıs 1947, s.2.

⁵⁹ K. Öner, *a.g.e.*, s.43.

törenlerindeki konuşmasında milliyetçilere gözdağı vermiş, hedef göstermiştir. 7 Eylül 1944'te Irkçılık-Turancılık adıyla bilinen dava başlamıştır.⁶⁰

Nejdet Sançar yazdığı kitabında Irkçılık-Turancılık davasını Hasan Âli Yücel'in elinden bir türlü bırakmak istemediği, karşısında duranlara karşı kullandığı çarpık bir silah olarak gördüğünü belirtmiştir.⁶¹ Irkçılık Turancılık davasının sanıkları Yücel-Öner davasının tanıkları olarak duruşmalarda da konu ile ilgili şahitlik etmişlerdir.

Irkçılık hakkında ilk tahkikat başladığı Ankara vilayet konağında mevkuf bulunan Orhan Şaik, Hasan Âli Yücel'in sık sık vilayete geldiğini görüyor, ziyaretime gelen arkadaşlardan işitiyordum demiştir. Ayrıca nümayiş sonrasında yakalanan üç yüz genci de Yücel ve Falih Rıfkı'nın polis dairesine gelerek bizzat sorguya çektiklerini hatta tehdit ettiklerini duyduğunu belirtmiştir.⁶² Hasan Âli Yücel ise suçlamaları reddederek, memleketin asayiş ve emniyet işlerinde birinci dereceden vazifeli bulunan Milli Eğitim Bakanlığı değil, İçişleri Bakanlığı olduğunu kanunen ve mantıken bunun mümkün olmadığını belirtmiştir.⁶³

Şahide şu sualde soruldu:

3.Davanın Sonuçlanması

17 Nisan 1947'de başlayan davanın son duruşması Ekim-Kasım 1947'de yapılmıştır. Hasan Âli Yücel 11 Ekim 1947'de, Kenan Öner ise 8 Kasım 1947'deki duruşmada son savunmalarını sunmuşlardır. Savunmaların sonuçlanmasından sonra mahkeme, 19 Kasım 1947 tarihinde davanın düşmesine karar vermiştir. Bundan sonra da temyiz süreci başlamıştır.

3.a.Davanın Sonunda Hasan Âli Yücel'in Savunması

11 Ekim 1947'de yapılan duruşmada Hasan Âli Yücel savunmasını yapmıştır. 7,5 saat süren duruşmada, "Davam" adı altında bastırıldığı 150 sahifelik kitabını okumak suretiyle savunmasını yapmıştır. Davasını baştan sonuna kadar anlatarak komünistleri himaye ettiği hakkındaki iddiaları reddetmiştir. Hasan Âli Yücel, Kenan Öner'in şahsiyeti ve eserlerine temas ederek *"resmi ve hususi hayatının işitilmiş safhalarıyla heyecanlı, coşkulu, ifratçı, atılgan olduğu gibi çok neşeli ve keyifli bir insandır. Telif ettiği iki büyük eseri, "Modern Ahlakçılık", "Soğuk Tatlılar" yine aynı külliyyatın "Kadeh ve Bardak" içkileridir. Sanık son zamanlarda politikaya girişinden beri sözleri ve hareketleriyle mübalağacı, ifratçı, heyecanlı*

⁶⁰ İsmail Yıldız, "Milliyetçilik, Türkçülük Gün ve Kavramları Arasında "3 Mayıs", (Ed. Ahmet Alperen Can), *Milli Mecmua*, S.20, 2021, ss.65-66

⁶¹ Necdet Sançar, *Hasan Âli ile Hesaplaşma*, Işıl Matbaası, İstanbul 1947, ss. 41-42.

⁶² K.Öner, *a.g.e.*, ss.40-41.

⁶³ H.A.Yücel, *a.g.e.*, s.20.

ve atılğan tavrını kullanmaya devam etmektedir. Davadaki saldırgan tutumu da bunu destekler mahiyettedir” demiştir.⁶⁴

Bu savunma, Ulus gazetesinde “Hasan Âli Yücel ‘Dava’sını Anlattı” başlığıyla çıkmıştır. Yazıda Hasan Âli’nin savunmasına aynen yer verilmiştir: “Bu davanın bir parti kavgası yahut şahıslar mücadelesi olmadığı fikrini kabul etmiyorum. Fakat davamızın bir rejim meselesi bir Anayasa davası olduğu hususundaki fikrine ben de iştirak ederim. Gerçekten bu dava rejim meselesiyle ilgilidir. Çünkü demokrasi ve geniş hürriyet sisteminde ferd hukuk ve hürriyetlerinin bilhassa matbuatta emniyet altına alınmaması ne demokrasiden eser, ne de hürriyetten küçük bir eser bırakmayacağı için bu masuniyetlerin varlığı veya yokluğu Türk cemiyetinin halini ve istikbalini ilgilendiren esaslı noktalardan biri haline gelmiştir.

Bu dava ile Anayasa meselesi de ortaya çıkmıştır. O da doğru! Çünkü bir bakanın memur olup olmaması ve memuriyetinden mütevellit suçu dolayısıyla bunu yargılayacak görevli mahkemenin hangisi olduğu ve yargılama tarzı, yeri anayasa ile doğrudan doğruya ilgilidir. Bir bakana isnad edilenler efkâr-ı umumiye önünde serdedilmiş, yayın vasıtalarıyla ilan olunmuş fakat 19 Mayıs 1947’de Sayın İnönü’nün irad buyurduğu nutuk bu noktaya cevap olmakla beraber şüpheli zihinlerde doğurulan istifham işaretleri, çöreklenmiş bir yılan olmaktan kurtarılamamıştır.

Dava şüphe edilemeyecek şekilde bir parti davası şekline sokulmuştur. Bunu ispat külfetini benden kendi ifadeleriyle almış olan sanığa müteşekkirim. Hele “şahıslar” mücadelesi olmadığı hususuna gelince bunda hiçbir insaf sahibi sanığın savunma tanığı olarak şehadetine müracaat ettiği vatandaşların benim siyasi hasımlarım olduklarını ve şeflerinin ise ölümümü isteyen bir insan bulunduğunu gözden kaçırmamıştır. Bu hakikatleri bilmeyen vatandaşlarım ise bunun ne kadar böyle olduğunu anlayacaklardır.

Bu dava da ben güya müşteki ve müdahil mevkiinde bulunuyorum. Fakat bu sırf dış görünüşten ibarettir. Hakikatte tecavüz edilen ben olduğum gibi dava edilen de benim.

Nitekim sanık kitabının bir “müdafaadan” ziyade “bir iddia” olduğunu başlangıçta açık olarak söylemektedir. Onun için sizin yüksek adalet şuurunuza sığınyorum. Halk huzurunda nasıl kötü bir mevkie düşürülmek istendiğimi görüyorsunuz. Halin ve istikbalin,

⁶⁴ Akşam, 12 Ekim 1947, s.2.

geçmiş ve gelecek Türk nesillerinin husumet ve buğzuna uğratılmam arzu ediliyor. Maddisi yapılamayan bir suikastın manevisi muvacehesinde bulunduğumu size arz ediyorum.”⁶⁵

Cumhuriyet gazetesi ise bu savunmayı, “Hasan Âli-Kenan Öner Davası Sona Eriyor, Yücel Dün İddialarını Serdetti” başlığıyla vermiştir. Ulus gazetesinde anlatılanlara ek olarak, Hasan Âli'nin kanunlardan daha fazlasını istemediği, kanunun verdiği hakları istediği ve Kenan Öner'i de vicdan muhakemesi yapmaya davet ettiği, bilgisi yer almıştır.⁶⁶

3.b.Dava ile İlgili Kenan Öner'in Savunması

19 Ekim'deki duruşmaya Kenan Öner katılmamış savunma yapabilmek için mühlet istemiştir. Savcı Abdullah Polat Gözübüyük, Hasan Âli Yücel'in himaye ettiği iddia olunan ve solcu temayülleri bulunan şahısların öteden beri bu işte olduklarını, hatta bir kısmının Hasan Âli Yücel tarafından bakanlık emrine alındığını, bilahare bunların Danıştay'a müracaat ederek davalarını kazandıktan sonra kürsülerine iade edildiklerini, bir şahsın muhitinde solcuların bulunmuş olması dolayısıyla o şahsa da komünist denemeyeceğini; eğer böyle olsaydı İnsan Hakları Koruma Cemiyeti'nde hakiki solcu veya solcu olarak tanınmış şahısların bulunduğu ileri sürüldüğü halde bu cemiyetin kurucuları arasında bulunan Kenan Öner'in de komünist olduğu gibi bir hükme varılmasının, akıl ve hayalden bile geçirilemeyeceğini beyan etmiş ve Kenan Öner'in Hasan Âli hakkındaki isnatlarının da suç olduğunu açıklayarak Türk Ceza Kanunu'nun 480. Maddesinin ikinci fıkrasına göre cezalandırılmasını istemiştir.⁶⁷

8 Kasım 1947 deki duruşmada Kenan Öner savunmasını yapmıştır. Kenan Öner dört buçuk saat süren müdafaasında, bu dava Şükrü Sökmensüer'in Meclis beyanatı ile değil, Nihal Atsız-Sabahattin Ali davasıyla başladığını iddia etmiştir. “*Hasan Âli Yücel'in komünizm ve sosyalizme iman ettiğine kanaat getirecek kadar saf değilim. Hakikatte bu adam fayda bulunduğu zaman komünistlik kadar faşistliğe de mütemayildir. Yerine göre din aleyhtarı, mutasavvıf, inkılapçı, insaniyetçi ve komünisttir.*”⁶⁸

İfadesinin devamında; kendisinin yeni devletin teşekkülü sırasında savcılık teşkilatının kurucusu olduğunu hatırlatarak savcı yardımcısı Abdullah Gözübüyük'ün geçen oturumdaki iddiası üzerinde durmuş, kendisinin hususi hayatına karışmış olduğunu, İstanbul'da Cami Baykurt, Zekeriya Sertel ve bazı kimseler tarafından kurulan İnsan Hakları Cemiyetine dâhil olmasına kimsenin karışamayacağını, umdelerine uygun her cemiyete dilediği gibi

⁶⁵ Ulus, 12 Ekim 1947, s.9.

⁶⁶ Cumhuriyet, 12 Ekim 1947, s.4.

⁶⁷ Akşam, 19 Ekim 1947, s.2.

⁶⁸ Vakit, 8 Kasım 1947, s.2.

girebileceğini, bunlar gibi hususi hayatına ait şeylerin kamuyu temsil eden savcılığın iddiasında yer almasının doğru olmadığını söylemiştir.⁶⁹ Hasan Âli Yücel'in savcılıkla bir köprübaşı kurduğunu ifade etmiş, savcı yardımcısını “çömez, büyük göz” gibi sıfatlarla anmış ve ithamlarda bulunmuştur. Hasan Âli Yücel'i tahkir etmediğini söyleyerek “Davam” adlı kitabını “Mein Kampf’a (Adolf Hitler Kavgam adlı eserine) benzeterek kendisine yükletilen ithamları reddetmiş ve suçsuz olduğunu, mahkemenin adaletine sığındığını verilecek kararlar hakikatin tecelli edeceğini söylemiştir.

Savcı Fahrettin Öztürk, Abdullah Gözübüyük hakkındaki tarizlerine cevap vererek “kendisini adaletin kurucusu sayan bir zata bu gibi tarizleri yakıştıramadığını” beyan etmiştir.⁷⁰

Ulus gazetesindeki habere göre; Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gelen bir tezkere de okunmuştur. Bu yazıda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından klasik eserler arasında, tercümesi Nazım Hikmet'e tevdi edilmiş hiçbir kitabın bulunmadığı bildirilmiştir.⁷¹

Kenan Öner savunmasında kendisine yöneltilen haksız isnatların kendisini millet nazarında yükselteceğini ileri sürmüştür. Bu arada Kenan Öner, ırkçıların mahkemeye verilmesi, maruz kaldıkları muameleler, DP'nin kuruluşu ve komünizm üzerinde durmuş, komünistlerin nasıl çalıştıklarını, nasıl köprübaşları kurarak bir milletin iç hayatına nüfuz ettiklerini anlatmış ve Türkiye'ye komünizmin bu şekilde sokulduğunu iddia etmiştir.

Kenan Öner, bilhassa bizde komünizmin Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne önce bazı hocalar vasıtasıyla girdiğini, bu profesörler aracılığıyla eğitim teşkilatına da yayıldığını belirtmiştir. Ek olarak Rusya'da Türk adlarıyla birçok kitapların basılarak yurda sokulduğu, komünizm denilen belanın ihtilallerden nemalandığını ve vaziyetin gözlerimizi açtırmayı gerektirdiğini ifade etmiştir. Hasan Âli Yücel'in böyle bir dava açmakla hata ettiğini ileri sürmüş, davacı olduğu halde sanık vaziyetine düştüğünü iddia etmiştir. Kenan Öner, 214 sahifelik savunmasını mahkemeye sunmuştur.⁷²

c.Davanın Sonu ve Karar

19 Kasım 1947 tarihinde yerel mahkeme kararını vermiş, bu karar ile dava düşmüştür. 20 Kasım 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, Hasan Âli-Kenan Öner Davası'nda kararın

⁶⁹ Vakit, 9 Kasım 1947, s.2.

⁷⁰ Vakit, 9 Kasım 1947, s.2.

⁷¹ Ulus, 9 Kasım 1947, s.2.

⁷² Akşam, 9 Kasım 1947, s.2.

verildiği, Kenan Öner'in yaptığı isnatların delillerle sabit olduğundan mahkeme tarafından davanın düşürüldüğü haberi yer almıştır.⁷³

Karar, aynen şöyledir:

“Tahlil ve münakaşa edilen şahitlerin birbirini bütünleyen beyanları ve kararda gösterilen resmi cevap yazıları mündericatu, rapor ve vesikalar müdafaaları ve bunlara muntazam vicdani kanaatle sanık Kenan Öner'in “Evet o Maarif vekili sizsiniz! Başlığı ile yeni sabahta Gazetesinde neşrettiği açık mektupta yazılı ve 17/2/1947 tarihli şikayetname ve 19/3/1947 tarihli iddianamede açıklanan müdahil hakkında madde tayini sureti ile yaptığı isnatların doğruluğu sabit olduğundan T.C.K'nın 480/2 ve Matbuat Kanunu'nun 37. Maddeleri uyarınca sanıklar hakkında açılan kamu davasının 481. Maddenin 3. Bendinin 3.fıkrası gereğince düşmesine temyiz edilebilmek üzere 19/11/1947 tarihinde verilen hüküm Cumhuriyet savcı yardımcısı ve zabıt katibi hazır oldukları halde müdahil ve avukatı Bülent Nuri Esen ve Galip Hikmet'in yüzlerine karşı sanık Kenan Öner ve Cemalettin Saraçoğlu vekili avukat Mahmut Even'in giyaplarında açık olarak tefhim olundu.”⁷⁴

Ulus gazetesi, dava ve karar ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler aktarmıştır *“Yargıç tetkik edilecek bir cihet kalmadığını belirterek kararın okunmasına geçildi. Mahkeme Kenan Öner'in Yeni Sabah gazetesinde çıkan mektubunda belirttiği vechile Hasan Âli Yücel'in, Milli Eğitim Bakanlığı sırasında 22 milliyetçi gence işkence yapıldığının, Bakanlığın komünist yatağı haline getirildiğinin, Hasan Âli Yücel'in komünistleri himaye ettiğini bilerek ya da bilmeyerek bunlara sebep olduğu neticesine varmıştır. Mahkeme Hasan Âli Yücel'in Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ndeki solcu profesör ve doçentleri bakanlık emrine aldığı bu profesör ve doçentlerin vazifeleri başlarına dönmelerine Danıştay tarafından karar verilince bu kararın tashihi yolunda itirazda bulunmadığı, buna mukabil DTCF öğrencilerinden milliyetçi bir genç olan Osman Yüksel hakkındaki Danıştay kararına tashihi karar talebinde bulunduğu, Kenan Öner'in isnatlarının doğruluğunu gösterdiği ayrıca belirtmiştir. Köy Enstitüleri'nde Kenan Öner'in iddia ettiği şekilde komünist tahrikleri yapıldığının muhtelif delillerle sübut bulunduğu, Sabahattin Ali'nin himaye gördüğünün sabit olduğu, ırkçılara yapılan işkencenin doğru olduğu, Kenan Öner'in mektubunda ileri sürülen bütün iddiaların birer hakikat teşkil ettiği kanaatine varılmıştır. Isnatların doğruluğu sabit görüldü. Davanın düşmesine karar verildi.”⁷⁵*

⁷³ Cumhuriyet, 20 Kasım 1947, s.1.

⁷⁴ H.A.Yücel, a.g.e., s.91.

⁷⁵ Ulus, 20 Kasım 1947, ss.2-3.

Vakit gazetesi haberi, “Yücel-Öner Davası Düştü” başlığı ile vermiş. Akşam gazetesi ise “Kenan Öner Beraat Etti” başlığını atmıştır.⁷⁶

3.d.Temyiz Süreci

Dava basında geniş yankı bulmasına rağmen temyiz süreci basına yansımamıştır. 9 Aralık 1947’de Avukat Bülent Nuri Esen’in kararı temyizi sonrasında 26 Mayıs 1948 tarihinde Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi tarafından Asliye Ceza Mahkemesi’nin kararını bozmuştur. 3 Temmuz 1948 tarihinde Asliye Üçüncü Ceza Mahkemesi, eski kararında ısrar etmiştir. Hasan Âli’nin avukatı Bülent Esen 21 Ağustos 1948 tarihinde tekrar temyize gitmiştir. Temyiz süreci devam ederken 8 Mart 1949’da vefat etmiştir. 16 Mart 1949 tarihinde Yargıtay Genel Kurulu içtihat birleştirme kararı vermiş ve 18 Nisan 1949 tarihinde Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Asliye Ceza Mahkemesi’nin kararını tekrar bozmuştur. Yargıtay’ın ısrarı üzerine Asliye Ceza Mahkemesi, 2 Temmuz 1949 tarihinde Yeni Sabah Gazetesi Sahibi ve Yayın Müdürü Cemaleddin Saraçoğlu’na ceza vermek zorunda kalmıştır. Karar 3 Temmuz 1949 ‘da Ulus gazetesinde “Yücel’in Açtığı Davada Karar” başlığıyla duyurdu. “İki yıldan fazla süren davada mahkemenin kararını şu şekilde verdi; şimdiye kadar geçirdiği bütün safhalar bakanların genel mahkemelerde yargılanamayacağı ve bakanlar aleyhinde vuku bulan hakaretlerde ispat hakkının verilemeyeceği hususunda Yargıtay Ceza Genel Kurulunun son içtihat kararı üzerinde durulmakta daha sonra hüküm firkasına geçilmiştir. Hüküm firkasında Kenan Öner vefat ettiği için Türk Ceza Kanununun 96. Maddesi gereğince aleyhindeki davanın düşmesine karar verilmiştir. Cemaleddin Saraçoğlu’nun ise Türk Ceza Kanununun 480. Maddesinin ikinci fıkrası ve Basın Kanununun 27. maddesi gereğince 6 ay müddetle hapsine, suçun memura karşı işlenmesinden dolayı cezanın artırılarak bu müddetten 7 aya çıkarılmasına, yalnız sanığın son çıkan Yargıtay içtihadını tahmin etmesi mümkün olmayacağından bu halin tahfif edici sebep sayılmasına ve neticede cezanın üçte bir azaltılarak 4 ay 20 gün hapsine ayrıca 200 lira manevi tazminat ödemesine karar verildiği bildirilmektedir. Bu suç işlenmeden önce sanığın başkaca bir hükümlülüğü bulunmadığından bu ceza tecil edilmiştir.⁷⁷ Zafer gazetesinde ise “Kenan Öner hakkındaki amme davasının kaldırıldığını, Cemalettin Saraçoğlu’nun 4 ay 20 gün hapsine, 155 lira para cezasına mahkum edilmesine ve sanık tarafından davacıya 300 lira ödenmesine karar verildi ve

⁷⁶ Akşam, 20 Kasım 1947, s.2.

⁷⁷ Ulus, 3 Temmuz 1949, s.6.

*Cemalettin Saraçoğlu'nun cezası tecil edildi.*⁷⁸ Şeklinde duyurulmuş ve temyiz süreci de böylece tamamlanmıştır.

Bu ceza kararı ise 22 Aralık 1949 tarihinde Yargıtay tarafından onanmıştır.⁷⁹

Yargıtay tarafından onanan karar şöyledir: “*Eski Milli Eğitim Bakanı İzmir milletvekili Hasan Âli Yücel'e neşren hakaret etmekten sanık kimselerden Yeni Sabah Gazetesi sahibi ve neşriyat müdürü, Cemaleddin Saraçoğlu'nun bozmaya uyularak yapılan yargılama sonunda Matbuat Kanununun 27 ve T.C.K'nın 480/2, 273 ve 59 ve 89 maddeleri gereğince dört ay yirmi gün hapis ve 155 lira elli kuruş ağır para cezalarıyla mahkumiyetine ve 300 lira manevi tazminatın sanıktan alınarak müdahil tarafına verilmesine ve iş bu karar suretinin Yeni Sabah Gazetesinin aynı sütunlarında aynı puntolarla neşredilmesine ve cezasının ertelenmesine dair Ankara Üçüncü Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 21/7/1949 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesine sanık tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dava evrakı onama isteyen tebliğname ile idareye gönderilmekte gereği düşünüldü:*

*Dosyaya gerekçeye, takdire ve duruşma sırasının mağdurun sıfatı itibarıyla yetkili olan mercide isbat talebinde bulunulmamış olmasına göre yerinde olmayan itirazların reddiyle hükmün istem gibi onanılmasına ve depo parasının irat kaydına ve onama harcı olarak 1700 kuruş alınmasına 22/12/1949 da oy çokluğu ile karar verildi.*⁸⁰

Temyiz süreci dava süreci kadar basın tarafından ilgiyle izlenmemiştir. Bazı gazetelerde yer bulabilmiş, yoğun ilgi görmemiştir. Böylece 12 Şubat 1947'de başlayan hakaret davası, 2 yıl 10 ay 5 gün sürmüştür. Önce Asliye Ceza Mahkemesi tarafından davanın düşmesine karar verildiyse de, temyiz sonrası ve Yargıtay'ın ısrarı üzerine Yeni Sabah Gazetesi Sahibi ve Yayın Müdürü Cemaleddin Saraçoğlu'na hapis ve para cezaları verilmiştir. Ayrıca bu mahkûmiyet kararının Sabah gazetesinin aynı sütun ve aynı puntolarla yayınlanması zorunluluğu getirilmiştir.

⁷⁸ Zafer, 3 Temmuz 1949, s.2.

⁷⁹ H.A. Yücel, *a.g.e.*, s.XVIII.

⁸⁰ H.A. Yücel, *a.g.e.*, s.220.

Sonuç

Hasan Âli Yücel'in Kenan Öner aleyhine 17 Şubat 1947'de açtığı hakaret davası 22 Aralık 1949'da son bulmuştur. Dava basın tarafından yakından takip edilmiş, kamuoyunu da meşgul etmiştir. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in Meclis'teki konuşması ve konuşmasında komünizm tehlikesine vurgu yapması yeni bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Şükrü Sökmensüer'in çaktığı kıvılcım, Mareşal Fevzi Çakmak ile ateşe, Kenan Öner ile yangına dönüşmüştür. Komünizme bilerek ya da bilmeyerek alet olduğu söylenen Mareşal Fevzi Çakmak, isim vermeden Hasan Âli Yücel'i işaret etmiştir. Hasan Âli Yücel, zan altında kaldığını düşünerek bu Milli Eğitim Bakanı'nın kim olduğunu sorması üzerine Mareşal Fevzi Çakmak suskunluğunu korumuş, onun yerine Kenan Öner "Evet O Maarif Vekili Sizensiz" cevabını vermiştir. Hasan Âli Yücel, Kenan Öner'in ithamları üzerine bunu hakaret olarak görmüş, dava açmıştır. Davanın en göze çarpan tanıkları Nihal Atsız, Orhan Şaik, İsmet Rasim Tümtürk, Nejdet Sancar, Hikmet Tanyu, Sait Bilgiç, Zeki Sofuoğlu, Ziya Karamuk, Sururi Ermete'dir. Bu tanıklar aynı zamanda Irkçılık-Turancılık davasının da sanıklarındır. Dava üniversite öğrencileri ve basın tarafından dikkatle izlenmiştir. Bazı duruşmalarda izlemeye gelenler mahkeme koridorlarını doldurmuşlardır. Basında dava duruşmaları günü gününe verilmiştir. Dava sonucunda Kenan Öner beraat etmiştir. Bu durum Hasan Âli Yücel'i halk nezdinde suçlu duruma düşürmüştür. Oysaki hakkını aramak için dava açan Hasan Âli Yücel'dir. Bunun üzerine Hasan Âli Yücel'in avukatı, davayı temyiz etmiştir. Temyiz süreci devam ederken Kenan Öner vefat etmiş ve Kenan Öner davası düşmüştür. Fakat temyiz süreci sonunda bir suçlu bulunmuştur. O da Kenan Öner'in yazılarını yayımladığı Yeni Sabah gazetesinin sahibi ve neşriyat müdürü Cemaleddin Saraçoğlu'dur. Kenan Öner'in vefatından sonra basın, bu konuya pek ilgi göstermemiştir. Hatta temyiz sürecine hiç ilgi göstermemiştir. Gazetelerde sadece temyiz kararı verilerek konu geçirilmiştir. Davanın taraflarından birinin vefat etmiş olması, böyle bir ilgi eksikliğini getirmiş olmalıdır. Çünkü yargılama sürecini heyecanla ve aynen aktaran gazeteler, temyiz sürecinde sessiz kalmıştır. Bu yargılamalar neticesinde Hasan Âli Yücel "Davam", Kenan Öner ise "Öner-Yücel Davası" kitaplarını yazmışlardır. Mahkeme sürecinde yaşananları, doğal olarak hem Hasan Âli Yücel hem de Kenan Öner kendi penceresinden anlatmıştır.

Sonuç olarak Hasan Âli Yücel- Kenan Öner davası, bir hakaret davasından öte dönemin siyasal koşullarını yansıması açısından dikkate değerdir. Irkçılık-Turancılık davası ile

başlayan sağ-sol çekişmesinin en belirgin örneği olmuştur. İşte tam da bu nedenle Türk basınının en önemli konusu haline gelmiştir. Her mahkeme bir dizi film gibi izlenmiş, bir sonraki yargılama beklenmiş ve basın da yargılamalar sırasında yaşananları sayfalarına taşımıştır. Irkçılık-Turancılık davaları ile başlayan sağ-sol çekişmesi, Yücel-Öner Davası ile gelişmiş ve 1970'li yıllarda zirve yapmıştır. Yücel-Öner Davası, siyasette ve basında safların ayrılmaya başlamasına neden olmuştur.

Kaynaklar

I. Süreli Yayınlar

Akşam, 1947, S.10303, S.10263, S.10238, S.10303, S. 10413, S.10420, S.10438, S. 10440.

Cumhuriyet, 1947, S.8202, S. 8143, S.8152, S.8188, S.8242, S.8251, S.8319, S.8355.

Hür, 1947, S.2.

Ulus, 1947-1949.

Vakit, 1947, S.10630, S.10663, S.10605, S.10669.

Vakit (Yeni Gazete), 1947, S.10802-60.

Yeni Sabah, 1947, S.3036.

Zafer, 1949, S.65.

II. Kitaplar

ERTEN, M., *Topraktan Parlamento*, Boyut Yayınları, İstanbul 2010.

GOLOĞLU, M. “Milli Şef Dönemi (1939-1945)”, Kalite Matbaası, İstanbul 1974.

KIRBY, F., *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, İstanbul 1962.

MUMCU, U., *40’ların Cadı Kazanı*, Tekin Yayınevi, 8.b, İstanbul 1993.

ÖNER, K., *Öner ve Yücel Davası I*, Kenan Matbaası, 2.b, İstanbul 1947.

SANÇAR, N., “Hasan Âli ile Hesaplaşma”, Işıl Matbaası, İstanbul1947.

TONGUÇ, İ. H., “*Canlandırılacak Köy*”, (Ed. Derya Önder), İş Bankası Kültür Yayınları, 2.b, İstanbul 2020.

YÜCEL, H. Â., “*Davalar ve Neticeleri*”, İş Bankası Kültür Yayınları, (Ed. Ali Alkan İnal), İstanbul 2011.

....., “*Davam*”, İş Bankası Kültür Yayınları, (Ed. Ali Alkan İnal), 2.b, İstanbul 2019.

III. Makaleler

ATSIZ, N., “Başbakan Saraçoğlu Şükrü’ye İkinci Açık Mektup”, *Orhun Mecmuası*, S.16, 1944, ss.1-6.

KAPLUHAN, E., “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.26, 2012, ss.172-194.

ŞİMŞEK, G.- MERCANOĞLU, C., “Bir “Planlama Örneği” Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi,” *Planlama* 2018;28(3), ss.261-281.

YILDIZ, İ., “Milliyetçilik, Türkçülük, Gün ve Bayram Kavramları Arasında “3 Mayıs”, (Ed. Ahmet Alperen Can), *Milli Mecmua*, S.20, Mayıs-Haziran 2021, ss.65-72.